

UN VIATGE A TRAVÉS DELS SEGLES

(VISITA GUIADA)

Començarem per l'església de l'Assumpció (la nova). Es va aixecar l'any 1955 com a conseqüència del sobtat augment demogràfic que visqué la comarca de l'Alta Ribagorça durant aquells anys. La construcció va ser finançada per l'empresa hidroelèctrica ENHER, que havia fet de la capital Ribagorçana el seu centre operatiu. El creador del projecte fou Eduardo Torroja Miret amb la col·laboració de l'arquitecte José Rodríguez Mijares.

Les obres d'aquest enginyer s'articularen a l'entorn de la investigació de les noves aplicacions i formes que ofería el formigó armat. Un material que fins aleshores només s'utilitzava en la construcció de grans infraestructures. Per tant el que Torroja pretén al fer una obra d'aquestes característiques és elevar i dignificar un material funcional com el formigó, en material artístic, com ara el marbre.

La trajectòria professional de Torroja s'inscriu en els corrents estètics de l'arquitectura funcional, caracteritzada per l'aprofitament dels avenços tècnics del moment en la que la forma d l'obra havia de reflectir la funció a què s'havia de destinar.

L'església de l'Assumpció no pot ésser valorada només per la novetat estètica que suposaren les estructures arquitectòniques que la formen sinó que cal tenir en compte els continguts que emana. Els significats amagats en la seva estructura són els que li confereixen valor artístic. En definitiva, és l'elevació de la tècnica a art.

Aquest temple és una agrupació de diversos volums diferenciats. El primer correspon a la nau, mentre que el mur del migdia hi ha adossades la capella del Santíssim, la sagristia i el baptisteri. El campanar és exempt de l'estructura de l'edifici.

1.- La nau és de planta rectangular. La clau de volta que la sosté és una impressionant biga de formigó armat d'una sola peça. Als laterals s'estenen un seguit d'absidioles de clara reminiscència romànica en una de les quals hi ha l'altar de Sant Sebastià, patró del poble des del 1586.

2.- La part externa de la nau imita les formes d'un vaixell invertit on la creu de la façana actua com a timó, el timó de la fe cristiana, i l'absis conforma la part de la popa de l'embarcació celestial. El temple és una metàfora de l'arca de Noè.

L'absis és de forma apuntalada i sembla voler reproduir la secció de la nau abatuda damunt del pla del terra. No hi ha retaule sinó que es revesteix amb una composició pictòrica. Les pintures representen el dogma de l'Assumpció.

La disposició en l'espai dels personatges recorda les pintures murals romàniques. La divinitat, centrada en l'alt relleu de la figura de Maria és al centre de l'acció, i és delimitada per quatre àngels a mode de màndorla. Mentre que els quatre àngels que formen el grup inferior se situen a mode de cor celestial. El color ataronjat del fons simbolitza el foc del cel.

Les pintures són obra de M. Röesset i la imatge de la Marede Déu de J. Higuera.

L'espai de l'altar és delimitat per uns elements al·legòrics de fusta que representen les ales d'un querubí. Els querubins en la jerarquia celestial són la imatge de la plenitud de la ciència amb què s'ha de contemplar la bellesa divina. L'altar és l'espai físic on es produeix el sagrament de l'Eucaristia i per tant, la presència de Déu entre els homes. L'ara de l'altar és un bloc de granit esculpit d'una sola peça.

3.- La capella del Santíssim és un volum adossat a la nau principal de planta circular i secció apuntada. La seva peculiar forma no és altra cosa que la representació en tres dimensions de l'ametlla mística o màndorla que tanca els pantocràtors romànics. El tractament de la llum s'aconsegueix mitjançant la incorporació d'unes plaquetes de vidre en forma d'estrella. La visió d'aquest firmament místic es tanca amb un element decoratiu a mode de clau de volta que representa el Sol, símbol de l'Eucaristia.

La llum del sagrari és de forja i està dissenyada d'acord amb les formes estructurals del temple; representa una persona en actitud d'oració.

4.- La sagristia és un petit espai de forma quadrangular entre el santíssim i el baptisteri. Cal destacar el seu accés exterior constituït per senzill joc de columnes de granit, despullades de qualsevol decoració, que pretén recordar un claustre.

5.- El baptisteri se situa als peus de la nau. És un petit volum de planta i coberta circular, lleugerament rebaixada. Les petites finestres des de l'exterior recorden petites arcuacions llombardes, típiques dels absis romànics. Conté una gran pica de granit d'una sola peça com era característic en l'art medieval.

6.- La façana és defineix per la intersecció de la nau. Es reproduïxen en ella una sèrie d'arquivoltes formades per peces de granit perfectament tallades. Aquestes s'organitzen de manera esglaonada i emmarquen un timpà de plafons de pedra amb

una figura en relleu, obra de J. Higuera, que representa un serafí, que ens indica el valor sagrat de l'edifici.

Del vèrtex del timpà arrenca una creu de granit que va eixamplant-se cap a la coberta i s'inclina cap el buit, que atorga un fort dinamisme al temple.

7.- El campanar és una torre de 16 metres d'alçada, col·locada sobre una base circular formada per tres esglaons. El seu fust, fet de carreus perfectament tallats, el constitueixen tres nervis a 120° amb una secció creixent a mesura que guanya alçada. El conjunt es remata amb una coberta en forma de con molt rebaixat. El campanar representa el far que orienta els cristians per trobar Déu.

Continuem i ens dirigim cap al casc antic del poble. El Pont de Suert va néixer durant l'alta Edat Mitjana. L'esquelet del poble, temps enrera, eren la plaça Mercadal, plaça Major, el carrer Major, el Palau Abacial i l'església vella per que fa a l'estructura urbanística, però al poble s'hi afegeix el riu, aquest element tan important que ha servit per aproximar-nos als habitants de la Ribagorça aragonesa.

1.- La plaça Mercadal. Aquesta plaça, fins gairebé la meitat del segle XX fou l'espai on les diferents parades feien el mercat un dia a la setmana, que aquí durant molts anys va ser el diumenge. Aquest mercat fou instaurat pels monarques en l'època medieval.

La plaça presenta diferent bastiment en un costat i en un altre, guardant la porxada en el costat més proper a la plaça major. Més tard es devia construir l'altra banda, d'aquí que no conservi porxos.

Hem de destacar el elements decoratius a les façanes d'algunes cases, i que provindrien de l'antic monestir de Santa Maria de Lavaix, segons la memòria popular*. Hi trobem a la casa propera a l'Oficina de Turisme dos capitells de decoració geomètrica: aquests capitells adossats a les semi columnes són aprofitats per decorar la casa, són molt amples i poc alts, d'aquí que s'assemblin més a una imposta (la funcionalitat del qual és fer de taló per sostenir l'arc) que a un capitell. L'estat actual d'aquests capitells és molt precari, estan encalats i pintats, el que dificulta l'observació de la seva decoració.

També hem de destacar un fris escaquejat(molt típic en construccions romàniques del s.XII) en una casa dels porxos, amb pedres que es juxtaposen les unes amb les altres però que el fris queda interromput per la balconada de la casa.

La importància d'aquests elements consisteix en què si formessin part de la nau de Lavaix els hauríem de datar del segle XII.

*Sobre el monestir de Lavaix , podem dir que va ser molt important en la vida del poble. Els priors del monestir van decidir fer del Pont de Suert la capital dels seus dominis. Amb el pas del temps el patrimoni del monestir fou augmentant fins a fer-se important, i les donacions dels Erill a la segona meitat del segle XII acaben de configurar Lavaix. D'altra banda els lligams amb els seus de roda i d'Urgell li valgueren adquisicions a la vall de l'Èssera i la vall Pallaresa. I d'aquesta manera Lavaix reunia tota mena de dominis temporals, senyorials i jurisdiccionals, i el seu abat esdevingué un senyor feudal juntament amb els barons d'Erill.

Així, Bernat I d'Erill en marxar a Jerusalem l'any 1157 deixà a Santa Maria de Lavaix el castell de Cardet amb les seves pertinences. D'altra banda Pere Ramon II d'Erill hi aportà el 1173 la vila d'Esperan reservant-se el dret d'host. Arnau d'Erill li llegà l'any 1197 el poble de Buira amb tots els drets i serveis.

Podem comprovar que el patrimoni de Lavaix tenia força importància, tot i que al llarg dels segles s'anaven depreciant les terres i reduint els drets senyorials.

Al llarg del segle XVIII i principis del XIX aquest gran patrimoni anà disminuint, fins que l'any 1835 la vida del monestir es va acabar arran de la desamortització de Mendizábal i la posterior exclaustració, però els monjos no abandonaren el cenobi fins al 1855 quan l'abat A. Gilabert es traslladà a viure a Barcelona. I així i posteriorment les aigües de l'embassament d'Escales van fer desaparèixer el monestir de Lavaix. Només algunes restes arquitectòniques reaprofitades en construccions civils (com les que hem vist en aquesta plaça) i religioses de la vila del Pont de Suert i el seu terme, i obres d'art disperses ens parlen de l'esplendor del seu passat.

2.- La plaça major. Aquesta plaça petita i quadrangular, es troba presidida per la Casa de la Vila, antiga casa del Notari. Destaquem la seva façana amb motllures de guix d'inspiració vegetal en les diferents balconades, destacant així la monumentalitat de l'edifici. Podria datar-se del segle XVIII.

Actualment la plaça major és el punt de trobada de diferents actes populars, així com la Festa Xica, l'acte inaugural de la festa major, la benvinguda als Reis Mags, entre altres.

També és punt neuràlgic cap al carrer Major, en realitat és on naixen i moren tots els carrers del casc antic.

3.- Ens aventurem al **Carrer Major** que es diferencia clarament de la resta del poble pels seus porxos situats a les dues bandes, que fan d'aquest carrer un dels racons més frescos i bonics del poble. Podem afegir que aquest és el punt més alt respecte del riu de l'antiga vila medieval del Pont de Suert. Si continuem caminant casi al arribar al final del carrer ens trobem al costat esquerra una de les cases més importants, històricament parlant, i que és **Ca de Jaumot**. És un edifici barroc amb una rica decoració amb elements decoratius, i si ens hi fixem les seves pilones de pedra son distintes a les de les altres cases del carrer. Enfront mateix trobem Ca del Secretari, que siguin la més propera en el temps, segurament del segle XIX, comparteix amb Ca del Notari i la de Jaumot l'acurada decoració en guix a la seva façana. La resta de les cases dels costats són més senzilles.

Com a deducció podríem afegir que la plaça major i el carrer major eren l'assentament dels diferents càrrecs administratius i de dret de que disposava el poble.

Donat que hi havia una gran tradició comercial al nostre poble, aquests racons amb porxos als carrers i places feien que els dies de mal temps les possibilitats comercials no es veiessin afectades.

Arribant al final del carrer i abans de creuar l'arc de pedra que la corona, tenim a mà esquerra el **Carrer Escú** (derivació de la forma catalana "obscur"-oscuro), i que si fem una ràpida passejada ens tornem a trobar a la plaça major.

4.- Les expressions "anar costa avall o riu avall" són molt freqüents en la llengua catalana i, precisament aquest, és el **Carrer d'Avall** que el seu nom ens indica que per travessar-lo seguirem la direcció del dalt a baix en direcció al riu, excepte si el fem de tornada, ja que es converteix en una pujada notablement pronunciada. És un carrer típic de muntanya on tenien la seu la majoria de les cases de artesans del poble. Els antics oficis com els ferrer, aiguader, etc... ens fa memòria de la tradició comercial al nostre poble que abans comentàvem, i d'aquí que les diferents cases conservin el nom de l'ofici al que es dedicaven.

Un cop es passa l'arc de pedra que fa les funcions de contrafort entre dos cases, arribem a la vora del riu.

5.- Arribem ara als dos edificis més importants del poble. **El Palau Abacial**, és un edifici d'estil gòtic civil del segle XV però que ha estat molt restaurat amb el pas del temps. Era l'antiga residència dels abats del monestir de Lavaix, en una època on l'abat era també Baró del Pont de Suert, exercint les funcions civils del poble.

De planta rectangular i distingida alçada, l'edifici ens mostra diferents elements defensius en els seus murs, com les "espitlleres" de l'últim pis que demostren així la fortalesa del palau. Destaca també la torre, realitzant les funcions de campanar, situada en el mateix palau i separada de l'església, cosa curiosa ja que l'església nova també presenta aquesta característica.

El Palau Abacial fou restaurat per l'Escola Taller del Pont de Suert, el seu interior està gairebé tot reformat i avui és la Casa de Cultura on les diferents associacions i entitats del poble hi tenen el seu espai.

(Anem a la part del darrera de l'església) Al mur de l'església, hi ha un espai que va ser ocupat, en el seu dia, per la **casa del ponter**. Com a símbol s'ha volgut mantenir aquest lloc deixant la finestra on es cobrava el dret de pas sobre el Noguera Ribagorçana. El pont que uneix ambdues riberes del riu és modern, perquè l'antic va ser arrossegat per una vinguda d'aigua l'any 1963. De totes maneres si ens fixem adossat al mur de l'església trobem un pilar del antic "puente colgante". Si creuem el pont ens trobem en terra aragonesa, així aquest conjunt de cases es diu "barri d'Aragó". Encara que administrativament continua pertanyent al municipi del Pont de Suert.

Aquest curiós fet es fruit de la divisió provincial del segle XIX que va separar Lleida d'Osca, Catalunya d'Aragó, prenent com a frontera el riu, el Noguera Ribagorçana.

6.- Ens trobem davant de l'església vella, aquest edifici va se construït en època romànica, però va ser modificat totalment durant el barroc. És de planta de creu llatina amb tres naus i creuer. El seu interior conté tota una col·lecció de retaules barrocs, originaris de l'edifici, així com d'altres esglésies de la comarca, avui tancades.

Al 1993 s'inaugura la restauració duta a terme principalment a la teulada i l'interior, juntament amb els dos retaules principals, el de l'altar major dedicat a la verge de l'Assumpció i el retaule de Sant Sebastià.

